

TOSHKENT DAVLAT
IQTISODIYOT UNIVERSITETI

ISSN: 2992-9083

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI

VOL. 3 / ISS:5 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN

СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

TDIU, Islom Karimov 49, 100066, Toshkent

<https://insurance.tsue.uz>

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, i.f.d. prof.).
2. Fayziyev Orifjon Olimovich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktor o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (O‘zbekinvest eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ Bosh direktori, i.f.d. prof.).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d., prof.).
5. Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d. prof.).
6. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich (TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi direktori).
7. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari Uyushmasi Kengash raisi).
8. Qo‘ldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, i.f.d., Bosh muharrir).
9. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, i.f.d. prof.).
10. Shennayev Xo‘jayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
11. Boyev Habibullo Ismoilovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, i.f.d.).
12. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, i.f.d.).
13. Merident Randles (FSA, MAAA. Prinsipal & Consulting Actuary. Senior Consultant, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
14. Ong Xie (FIA, FSAS. Program Manager, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Pronouns: She/Her).
15. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori, i.f.d.).
16. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU magistratura dekan muovini, i.f.d.).
17. Maxmudov Akbar Abduxamidovich (Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti rektori, PhD, dotsent).
18. Axrorov Zarif Oripovich (TDIU Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida mudiri, i.f.d., dotsent).
19. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash bo‘limi boshlig‘i, i.f.n. dots.).
20. Raxmatullayev Botirjon Abduxamidovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti. Akademik faoliyat bo‘yicha prorektor PhD, dotsent).
21. Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o‘g‘li (TMC institute “Milliy ta’lim yo‘nalishlari akademik faoliyat va ilmiy ishlar” bo‘yicha prorektor, PhD).
22. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi bo‘lim boshlig‘i, PhD).
23. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU magistratura dekan muovini, PhD, dots.).
24. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professor v.b., i.f.n.).
25. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD. Tahririyat kengashi kotibi).
26. Agzamov Avazxon Talgatovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, PhD).
27. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
28. Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD).
29. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (“Ma‘mun” universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, PhD).
30. Abduturapova Dildora Farxodjon qizi (“Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish” bo‘limi bosh mutaxassisi, PhD).
31. Abdusattarova Dildora Baxodirovna (TDIU “Soliq va soliqqa tortish kafedrasida” dotsenti).
32. Nosirov Jasur Tursunpulotovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti “Akademik faoliyat va registrator” departamenti rahbari, PhD, dotsent).
33. Adilova Gulnur Jorabayevna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD.).
34. Malikova Dilrabo Mo‘minovna, (TDIU Samarqand filiali "Moliya, soliq va bank ishi" kafedrasida dotsenti, PhD).
35. Bobomurotova Manzura Panji qizi (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida assistenti, PhD).

№	MUNDARIJA	Page
1.	YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH VA ATMOSFERAGA CHIQARILADIGAN CO₂ EMISSIYASI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK <i>Xoshimov P.Z, Egamnazarova G.Sh</i>	4
2.	YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDIIY MAISHIY CHIQINDILARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: XORAZM VILOYATI MISOLIDA EMPIRIK TAHLIL <i>Djumabayeva Shaira Xalillayevna, Jumaniyozov Farxodjon Rajapboy o'g'li</i>	8
3	TOSHKENT MINTAQASIGA XOS AGROTURIZM RESURSLARI HAMDA INFRATUZILMA HOLATI VA BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARI <i>Shodiyeva Nafosat Hamza qizi</i>	14
4	RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR: ASOSIY XUSUSIYATLARI, RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA IMKONIYATLARI <i>Shadmanov Zuhridin Zokirxodjayevich</i>	18
5	TIJORAT BANKLARDA ISHLAB CHIQISHDA FOYIZ XAVFLARINI BOSHQARISHINI MUSTAHKAMLASH <i>Seitnazarov Daniyar Baxadirovich</i>	22
6	УЛУЧШЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ ВНЕДРЕНИЯ ВОДОЭКОНОМИЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПОГИСТАН <i>Сейтназаров Бахадир Муратбаевич</i>	26
7	KORXONALAR MOLIYAVIY FAOLIYATI OPERATSIYALARINI TASNIFLASHNING TAKOMILLASHTIRILGAN KONSEPTUAL MODEL: MILLIY VA XALQARO YONDASHUVLAR UYG'UNLIGI <i>Umarova Shahnoza</i>	30
8	TRANSPORT INFRATUZILMASINING RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBASI <i>Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi</i>	31
9	SHAXSIY SUG'URTA TURLARINI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBASI <i>Isayeva Xolbib Boboqulovna</i>	34
10	TIBBIY SUG'URTANING KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHGA TA'SIRI <i>Yusupov Akbar Haydarovich</i>	39
11	MOL-MULK SUG'URTASIDA RISKLARNI BAHOLASH VA ANDERRAYTING METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Tuxtarova Maftuna Yo'ldashboy qizi</i>	44
12	TURAR-JOY KO'CHMAS MULKINI GEDONIK MODELLASHTIRISHDA FUNKSIONAL SHAKL TANLOVI <i>Xushvaqtoy Jasur Shuhrat o'g'li</i>	49
13	HUDUDIIY INFRATUZILMANI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO "YASHIL" STANDARTLAR TIZIMI <i>Salomov Abdusalom Ismatovich</i>	54
14	MILLIY TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT SUBSIDIALASH TIZIMI SAMARADORLIGI <i>Abdurazakov Shavkat Shokirdjanovich</i>	57
15	O'ZBEKISTONDA HUDUDIIY INVESTITSIYA SIYOSATINING IQTISODIY-INSTITUTSIONAL TAHLILI VA NATIJADORLIK MODEL (FARG'ONA VILOYATI MISOLIDA) <i>Xudayberganov Soxibnazar Kimyanazarovich</i>	62
16	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TOVARLAR EKSPORTI TARKIBINING IQTISODIY VA TEXNOLOGIK TASNIFLAGICHLAR ASOSIDA STATISTIK TAHLILI <i>Norkulov Shavkat Shakarbayevich</i>	66
17	STRATEGIK MOLIYAVIY HISOB TIZIMINI JORIY ETISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI, KO'RSATKICHLARI VA USULLARI <i>Umarova Shaxlo Abduvaliyevna</i>	70
18	OLIY TA'LIM MUASSASALARI MOLIYAVIY MUSTAQILLIGI SHAROITIDA FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL YONDASHUVI <i>Adizov Bobir Baxtiyorovich</i>	77
19	AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDA KICHIK BIZNESNING IQTISODIY SAMARADORLIGI <i>Qurbanov Ulug'bek Erkinovich</i>	80
20	ILMIY ISHLANMALARNI TIJORATLASHTIRISHNI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK YONDASHUVLARINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Ergashev Rustam Rajabovich</i>	84

21	TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI ERTA ANIQLASH VA MONITORING QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Djamalov G'ofir Oribjanovich</i>	88
22	O'ZBEKISTONDA ILMIY ISHLANMALARNI TIJORATLASHTIRISH TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA NATIJADORLIK MUAMMOLARI <i>Ergashev Rustam Rajabovich</i>	93
23	O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISHNING INSTITUTIONAL MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI <i>Vaxabov Bobur Alisherovich</i>	97

AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDA KICHIK BIZNESNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

Qurbanov Ulug'bek Erkinovich

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Iqtisodiyot fakulteti

Yoshlar ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari

E-mail: kurbanovulug5@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada aholi daromadlarini oshirishda kichik biznesning iqtisodiy samaradorligi hamda uning mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotning asosiy maqsadi kichik biznes subyektlari faoliyatining aholi bandligi, daromadlari va turmush farovonligiga ta'sirini baholash, shuningdek, ushbu sohani rivojlantirish orqali daromadlar o'sishini ta'minlovchi omillarni aniqlashdan iborat. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy va qiyosiy tahlil, statistik tahlil, tizimli yondashuv, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Tahlillar O'zbekiston Respublikasida kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, amaldagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda rasmiy statistik ma'lumotlar asosida olib borildi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, aholi daromadlari, iqtisodiy samaradorlik, tadbirkorlik, bandlik, daromadlarni diversifikatsiyalash, kambag'allikni qisqartirish, barqaror iqtisodiy rivojlanish.

Abstract: This article examines the economic efficiency of small businesses in increasing household income and promoting sustainable economic development. The main objective of the study is to evaluate the impact of small business activities on employment, household income, and living standards, while identifying the key factors that contribute to sustainable income growth through entrepreneurial development. The research employs economic analysis, comparative analysis, statistical analysis, a systematic approach, and the methods of induction and deduction. The analysis is based on official statistical data, current policy reforms, and the regulatory framework supporting small business development in Uzbekistan.

Keywords: small business, household income, economic efficiency, entrepreneurship, employment, income diversification, poverty reduction, sustainable economic development.

Абстрактный: В данной статье проводится научный анализ экономической эффективности малого бизнеса в повышении доходов населения и его роли в устойчивом экономическом развитии страны. Основная цель исследования – оценка влияния деятельности малого бизнеса на занятость, доходы и благосостояние населения, а также выявление факторов, обеспечивающих рост доходов за счет развития этого сектора. В исследовании использованы экономико-сравнительный анализ, статистический анализ, системный подход, методы индукции и дедукции. Анализ проводился на основе реформ, реализуемых в Республике Узбекистан по развитию малого бизнеса, действующих нормативно-правовых актов и официальных статистических данных.

Ключевые слова: малый бизнес, доходы населения, экономическая эффективность, предпринимательство, занятость, диверсификация доходов, сокращение бедности, устойчивое экономическое развитие.

Kirish (Введение/Introduction).

Bugungi kunda aholi daromadlarini barqaror oshirish, samarali bandlikni ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda kichik biznes muhim o'rin tutib, yangi ish o'rinlarini yaratish, aholining iqtisodiy faolligini oshirish hamda qo'shimcha daromad manbalarini shakllantirish imkonini beradi. Ayniqsa, kichik biznesning bozor sharoitlariga tez moslashuvchanligi va nisbatan kam kapital talab qilishi uning asosiy daromadlarini oshirishdagi iqtisodiy ahamiyatini kuchaytiradi. Kichik biznes va tadbirkorlikning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni xorijiy iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Xususan, J. Schumpeter tadbirkorlikni innovatsiyalar va iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida baholagan bo'lsa, D. Birch kichik biznesning yangi ish o'rinlarini yaratishdagi roliga alohida e'tibor qaratgan. D. Audretsch va M. Keilbach tadqiqotlarida esa tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy o'sish, innovatsiyalar va hududiy rivojlanish bilan bog'liqligi asoslangan. Zamonaviy tadqiqotlarda moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati, inson kapitali, innovatsion salohiyat va qulay institutsional muhit kichik biznes samaradorligini belgilovchi asosiy omillar sifatida qayd etiladi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, oilaviy tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilishni rag'batlantirish, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda hududlarda yangi ish o'rinlarini yaratishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur choratadbirkorlik aholi uchun yangi va qo'shimcha daromad manbalarini shakllantirish, daromadlarni diversifikatsiyalash va iqtisodiy farovonlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, mavjud ilmiy tadqiqotlarda kichik biznesning yalpi ichki mahsulot, bandlik va tadbirkorlik muhiti bilan bog'liq jihatlari keng o'rganilgan bo'lsa-da, uning aholi daromadlarini oshirish va diversifikatsiyalashga ta'siri hamda iqtisodiy samaradorligini kompleks baholash masalalari qo'shimcha tadqiqotlarni talab etadi. Xususan, kichik biznesning aholi daromadlariga tadbirkorlik daromadlari, yangi ish o'rinlari va iqtisodiy faollik orqali ko'rsatadigan ta'sirini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda aholi daromadlarini oshirishda kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini baholash, uning bandlik va daromad manbalarini diversifikatsiyalashdagi rolini aniqlash hamda soha samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Kichik biznes va tadbirkorlikning aholi daromadlarini oshirishdagi o'rni iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab tadqiqotlarda yoritilgan. J. Schumpeter tadbirkorlikni iqtisodiy rivojlanish va innovatsion jarayonlarning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida baholab, tadbirkorlik faoliyati yangi qiymat va daromad yaratish imkoniyatlarini kengaytirishini ta'kidlaydi [6].

D. Audretsch va M. Keilbach tadbirkorlik kapitalining iqtisodiy samaradorlik va iqtisodiy o'sishga ta'sirini tadqiq etib, tadbirkorlik muhitining rivojlanishi hududlarda ishlab chiqarish, bandlik va daromadlarning o'sishiga xizmat qilishini asoslagan [1; 2]. Keyingi tadqiqotlarda ham tadbirkorlik kapitali iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida qaralib, kichik biznesning iqtisodiy faollikni kuchaytirishdagi roli ko'rsatib berilgan [3; 4].

Y. S. Lee kichik biznes va tadbirkorlikning shaharlar iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganib, tadbirkorlik faoliyati yangi ish o'rinlari yaratish, mehnat resurslaridan samarali foydalanish va mahalliy daromadlarni oshirishga xizmat qilishini aniqlagan [5]. W. Steel va Y. Takagi esa kichik korxonalarni rivojlantirishni bandlik va ishlab chiqarish hajmini oshirishning samarali vositasi sifatida baholagan [7].

O'zbekistonda kichik biznesning aholi farovonligi va daromadlariga ta'siri xalqaro tashkilotlar tadqiqotlarida ham aks etgan. Jahon banki Farg'ona vodiysida kichik biznesning rentabelligini oshirish va yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatlarini qayd etgan [8]. Shuningdek, moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish kichik biznesning o'sishi va bandlikni ta'minlashning muhim sharti sifatida ko'rsatilgan [9]. Qishloq hududlarida tadbirkorlikni rivojlantirish esa yangi ish o'rinlari va daromad manbalarini shakllantirishga xizmat qilishi ta'kidlangan [10].

O'zbekiston Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlarida aholining umumiy daromadlari tarkibi va dinamikasi yoritilib, aholi daromadlarini shakllantirishda iqtisodiy faoliyatning ahamiyati ko'rsatilgan [11]. Shuningdek, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YaIMdagi ulushi uning mamlakat iqtisodiyotidagi salmoqli o'rini ifodalaydi [12].

Umuman, mavjud adabiyotlar kichik biznesning bandlikni oshirish, yangi daromad manbalarini yaratish, tadbirkorlik faolligini kuchaytirish va hududiy iqtisodiy o'sishni ta'minlash orqali aholi daromadlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini aynan aholi daromadlari bilan bog'liq holda statistik baholash masalasi qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi.

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini kichik biznes rivojlanishi va aholi daromadlari o'rtasidagi iqtisodiy bog'liqlikni baholashga qaratilgan tizimli hamda iqtisodiy-statistik yondashuvlar tashkil etadi. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan kichik biznes subyektlari, tadqiqot predmeti sifatida esa ularning iqtisodiy faoliyati bilan aholi bandligi va daromadlari shakllanishi o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar belgilandi.

Tadqiqotning empirik bazasi O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, aholi umumiy daromadlari, bandlik hamda iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlari asosida shakllantirildi. Shuningdek, sohaga oid normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy adabiyotlar va tadqiqot natijalaridan yordamchi axborot manbalari sifatida foydalanildi.

Tahlil jarayonida iqtisodiy-statistik, qiyosiy va dinamik tahlil, guruhlash, umumlashtirish, induksiya va deduksiya usullari qo'llanildi. Dinamik tahlil asosida kichik biznes va aholi daromadlariga oid ko'rsatkichlarning vaqt davomida o'zgarish tendensiyalari aniqlanib, ularning mutlaq va nisbiy o'sish sur'atlari baholandi. Qiyosiy tahlil yordamida kichik biznesning iqtisodiyot tarmoqlari va hududlar kesimidagi rivojlanish xususiyatlari taqqoslandi. Guruhlash va umumlashtirish usullari orqali statistik ma'lumotlar tizimlashtirilib, kichik biznesning bandlikni ta'minlash, daromad manbalarini kengaytirish va diversifikatsiyalashdagi iqtisodiy ahamiyati baholandi.

Tadqiqot natijalarini shakllantirishda kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushi, ushbu sektorda band bo'lganlar soni va ulushi, ishlab chiqarilgan mahsulot hamda ko'rsatilgan xizmatlar hajmi, shuningdek, aholi daromadlarining o'zgarish dinamikasi asosiy tahliliy ko'rsatkichlar sifatida qabul qilindi. Olingan natijalar jadval, diagramma va dinamik qatorlar ko'rinishida tizimlashtirilib, ular asosida kichik biznes rivojlanishining aholi daromadlarini oshirishdagi iqtisodiy samaradorligi yuzasidan ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tahlil qilish natijasida ularning aholi bandligi, daromadlari va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida tutgan o'rni bo'yicha quyidagi natijalarga erishildi. Tahlil natijalari jadval va diagramma ko'rinishida tizimlashtirilgan.

1-jadval ma'lumotlari O'zbekiston Respublikasida aholi daromadlarining 2017–2021-yillardagi dinamikasi va mazkur jarayonda kichik biznesning aholi daromadlarini shakllantirishdagi iqtisodiy ahamiyatini baholash uchun muhim statistik asos bo'lib xizmat qiladi. Tahlil qilinayotgan davrda aholi umumiy daromadlari hamda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan umumiy daromadlar izchil o'sish tendensiyasini namoyon etgan.

Xususan, aholi umumiy daromadlari 2017-yildagi 236 893,1 mlrd so'mdan 2021-yilda 515 660,7 mlrd so'mga yetgan. Natijada mazkur davrda umumiy daromadlar 278 767,5 mlrd so'mga, ya'ni qariyb 2,2 barobarga oshgan. Aholi jon boshiga umumiy daromadlar esa 2017-

yildagi 7 314,1 ming so'mdan 2021-yilda 14 769,0 ming so'mga yetib, 7 454,9 ming so'mga, ya'ni qariyb 2 barobarga ko'paygan. Mazkur ko'rsatkichlar tahlil davrida aholining nominal daromad olish imkoniyatlari sezilarli darajada kengayganligini ko'rsatadi.

1-jadval.

O'zbekiston Respublikasida aholi daromadlari dinamikasi, 2017–2021 yy.¹

Ko'rsatkichlar	2017 y.	2018 y.	2019 y.	2020 y.	2021 y.	2021/2017 y. nisbat an o'zgari sh (+,-)
Aholi umumiy daromadlari, mlrd. so'm	236893,1	300842,7	365735,6	415085,0	515660,7	+278767,5
Aholi jon boshiga umumiy daromadlari, ming so'm	7314,1	9128,6	10891,3	12125,6	14769,0	+7454,9

Aholi daromadlarining bunday ijobiy dinamikasini kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish jarayonlari bilan bog'liq holda baholash muhimdir. Chunki kichik biznes nafaqat tovar va xizmatlar ishlab chiqarish hajmini oshiruvchi iqtisodiy sektor, balki aholi bandligini ta'minlovchi, tadbirkorlik daromadlarini shakllantiruvchi va uy xo'jaliklarining daromad manbalarini kengaytiruvchi muhim mexanizm hisoblanadi. Tadqiqotda ham kichik biznesning yangi ish o'rinlarini yaratish, aholining iqtisodiy faolligini oshirish va daromad manbalarini diversifikatsiya qilishdagi roli alohida qayd etilgan.

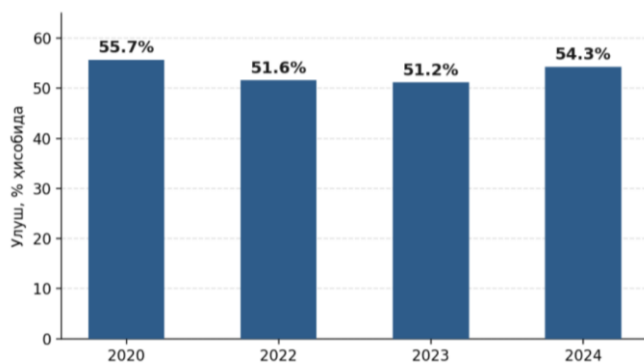
Shu nuqtai nazardan, jadvalda qayd etilgan aholi daromadlarining o'sishi kichik biznes faoliyatining iqtisodiy samaradorligini baholash uchun muhim natijaviy ko'rsatkichlardan biri sifatida qaralishi mumkin. Kichik biznes subyektlarining faoliyati orqali yangi ish o'rinlarining yaratilishi aholining mehnat daromadlarini oshirishga, tadbirkorlik faoliyatining kengayishi esa qo'shimcha daromad manbalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Natijada aholi daromadlari faqat yollanma mehnat hisobiga emas, balki tadbirkorlik, oilaviy biznes va boshqa iqtisodiy faoliyat turlari hisobiga ham shakllanib, ularning tarkibiy jihatdan diversifikatsiyalashuviga sharoit yaratiladi.

Mazkur bog'liqlikni tadqiqotda keltirilgan kichik biznes ko'rsatkichlari ham yanada yaqqol namoyon etadi. Xususan, 2020–2024-yillarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi yuqori darajada saqlanib qolgan bo'lib, 2024-yilda 54,3 foizni tashkil etgan. Bundan tashqari, kichik tadbirkorlik subyektlarining qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi, qurilish hamda savdo sohaslaridagi yuqori ulushi ushbu sektorning hududlarda iqtisodiy faollikni kengaytirish va aholi uchun daromad olish imkoniyatlarini yaratishdagi salohiyatini ko'rsatadi.

Shuningdek, tadqiqotda qayd etilganidek, aholi daromadlari tarkibida kichik tadbirkorlikdan olinadigan daromadlarning 57–59 foiz atrofida shakllanishi kichik biznesning aholi daromadlarini ta'minlashdagi salmog'i yuqori ekanligini ko'rsatadi. Shu sababli aholi umumiy daromadlarining 2017–2021-yillarda qariyb 2,2 barobarga oshishi kichik biznesni rivojlantirish, bandlikni kengaytirish va aholining iqtisodiy faolligini rag'batlantirish siyosati bilan uzviy bog'liq holda baholanishi lozim.

Umuman olganda, 1-jadval natijalari O'zbekistonda aholi daromadlarining barqaror o'sish tendensiyasi mavjudligini ko'rsatadi. Mazkur jarayonda kichik biznesning ahamiyati uning yangi ish o'rinlarini yaratishi, tadbirkorlik daromadlarini shakllantirishi va aholining daromad manbalarini diversifikatsiyalash imkoniyatlarini kengaytirishi orqali namoyon bo'ladi. Shuning uchun keyingi tahlilda aholi daromadlari o'sishini kichik biznesning YaIMdagi ulushi, bandlikdagi ulushi, ishlab chiqarish va xizmatlar hajmi hamda tadbirkorlikdan olinadigan daromadlar bilan o'zaro bog'liq holda baholash kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini yanada asosli aniqlash imkonini beradi. Tadqiqot metodologiyasida ham aynan ushbu ko'rsatkichlar asosiy tahliliy indikatorlar sifatida belgilangan.

¹ Muallif ishlanmasi

1-rasm. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi dinamikasi, 2020-2024 yy. (%)²

1-rasmda O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2020–2024-yillar kesimida aks ettirilgan. Mazkur ko'rsatkich kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rnini baholash bilan birga, uning aholi daromadlarini shakllantirishdagi iqtisodiy salohiyatini aniqlash uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Yuqoridagi grafik ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YaIMdagi ulushi 55,7 foizni tashkil etgan. 2022-yilga kelib ushbu ko'rsatkich 51,6 foizgacha, 2023-yilda esa 51,2 foizgacha pasaygan. Demak, 2020–2023-yillar oralig'ida kichik biznesning YaIMdagi ulushi 4,5 foiz punktga kamaygan. Biroq 2024-yilda ko'rsatkichning 54,3 foizgacha oshishi kichik biznes sektorining iqtisodiyotdagi mavqei qayta mustahkamlanganini ko'rsatadi.

Mazkur dinamika 1-jadvalda kuzatilgan aholi daromadlarining o'sishi bilan birgalikda ko'rib chiqilganda yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, 2017–2021-yillarda aholi umumiy daromadlari 236 893,1 mlrd so'mdan 515 660,7 mlrd so'mgacha, aholi jon boshiga umumiy daromadlar esa 7 314,1 ming so'mdan 14 769,0 ming so'mgacha oshgan. Shu sababli, kichik biznesning iqtisodiyotdagi yuqori ulushi aholi uchun bandlik va tadbirkorlik faoliyati orqali daromad olish imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim iqtisodiy omillardan biri sifatida qaralishi mumkin.

Ayniqsa, 2024-yilda kichik biznesning YaIMdagi ulushi 54,3 foizga yetgani mazkur sektorning mamlakat iqtisodiy faoliyatida ustuvor mavqega ega ekanligini ko'rsatadi. Tadqiqot materiallarida kichik tadbirkorlik subyektlarining qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi, qurilish hamda savdo kabi tarmoqlarda yuqori ulushga ega ekanligi qayd etilgan. Ushbu tarmoqlarning aholining kundalik iqtisodiy faoliyati va bandligi bilan bevosita bog'liqligi kichik biznesning daromadlarni shakllantirishdagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Shuningdek, 2020–2023-yillarda YaIMdagi ulushning pasayganiga qaramay, kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushi 50 foizdan yuqori darajada saqlanib qolgan. Bu holat kichik biznesning milliy iqtisodiyotda tizimli va barqaror o'rin egallayotganini anglatadi. 2024-yildagi 54,3 foizlik ko'rsatkich esa mazkur sektorning iqtisodiy faolligi qayta kuchayganligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, 1-rasm ma'lumotlari kichik biznes va xususiy tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining yarmidan ko'prog'ini shakllantirayotgan muhim sektor ekanligini ko'rsatadi. Uning YaIMdagi yuqori ulushi aholi bandligini kengaytirish, tadbirkorlik daromadlarini shakllantirish va daromad manbalarini diversifikatsiyalash uchun iqtisodiy imkoniyat yaratadi. Shu jihatdan, kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini faqat YaIMdagi ulushi bilan emas, balki bandlik, mehnat unumdorligi, tadbirkorlikdan olinadigan daromadlar va aholi umumiy daromadlarining o'sishi bilan kompleks ravishda baholash maqsadga muvofiq. Tadqiqotingiz metodologiyasida ham aynan ushbu ko'rsatkichlar kichik biznes samaradorligini baholashning asosiy indikatorlari sifatida belgilangan

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

Olib borilgan tadqiqot natijalari asosida aholi daromadlarini oshirishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiy samaradorligi bo'yicha quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. Audretsch, D. B., & Keilbach, M. (2004). Entrepreneurship capital and economic performance. *Regional Studies*, 38(8), 949–959. <https://doi.org/10.1080/0034340042000280956>

1. Aholi daromadlarining barqaror o'sish tendensiyasi aniqlandi. 2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasida aholi umumiy daromadlari 236 893,1 mlrd so'mdan 515 660,7 mlrd so'mga yetib, qariyb 2,2 barobarga oshgan. Aholi jon boshiga umumiy daromadlar esa 7 314,1 ming so'mdan 14 769,0 ming so'mgacha ko'paygan. Bu davrda aholining daromad olish imkoniyatlari kengayganini ko'rsatadi.

2. Kichik biznes aholi daromadlarini shakllantirishning muhim iqtisodiy mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo'ldi. Kichik biznes subyektlarining yangi ish o'rinlarini yaratishi, aholining iqtisodiy faolligini oshirishi va tadbirkorlik faoliyatidan qo'shimcha daromad olish imkoniyatlarini kengaytirishi aholi daromadlarining o'sishiga xizmat qiluvchi muhim omillar sifatida baholandi. Shu bilan birga, kichik biznes faoliyati daromad manbalarining diversifikatsiyalashuviga sharoit yaratadi.

3. Kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi yuqori salmog'i uning daromadlarni oshirishdagi salohiyatini tasdiqlaydi. Tahlil natijalariga ko'ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YaIMdagi ulushi 2020-yilda 55,7 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda 51,2 foizni tashkil qilgan va 2024-yilda 54,3 foizgacha oshgan. Ko'rsatkichning tahlil davrida 50 foizdan yuqori darajada saqlanib qolishi kichik biznesning iqtisodiyotdagi tizimli ahamiyatini ko'rsatadi.

4. Kichik biznesning iqtisodiy samaradorligi bandlik va daromadlarni diversifikatsiyalash bilan bevosita bog'liq. Kichik tadbirkorlikning savdo, qurilish, qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi kabi sohalaridagi yuqori faolligi hududlarda iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, aholi bandligini ta'minlash va turli daromad manbalarini shakllantirish uchun muhim shart-sharoit yaratadi. Shu sababli kichik biznesni rivojlantirish siyosati faqat ishlab chiqarish hajmini oshirishga emas, balki aholining daromad olish imkoniyatlarini kengaytirishga ham yo'naltirilishi lozim.

5. Kichik biznesning aholi daromadlaridagi salmog'i yuqori ekanligi aniqlandi. Tadqiqotda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, aholi daromadlari tarkibida kichik tadbirkorlikdan olinadigan daromadlar 57–59 foiz atrofida shakllanmoqda. Bu holat kichik biznesning nafaqat YaIMni shakllantirish, balki aholi uchun daromad manbalarini yaratishdagi muhim o'rmini ko'rsatadi.

6. Kichik biznes samaradorligini oshirishda moliyaviy va institutsional omillar ustuvor ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, imtiyozli moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish, tadbirkorlik infratuzilmasini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda inson kapitalini rivojlantirish kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari ekanligini ko'rsatdi.

7. Aholi daromadlarini oshirishga qaratilgan siyosatda kichik biznesning rolini kuchaytirish maqsadga muvofiq. Buning uchun hududlar kesimida tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish, kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini yaxshilash, yangi ish o'rinlari yaratishga yo'naltirilgan loyihalarni rag'batlantirish hamda oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

8. Kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini kompleks baholash zarur. Kelgusidagi tahlillarda kichik biznesning YaIMdagi ulushi bilan bir qatorda, uning bandlikdagi ulushi, mehnat unumdorligi, ishlab chiqarish va xizmatlar hajmi, tadbirkorlikdan olinadigan daromadlar hamda aholi jon boshiga daromadlar dinamikasini o'zaro bog'liq holda baholash maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv kichik biznesning aholi daromadlarini oshirishdagi real iqtisodiy samaradorligini yanada aniqroq baholash imkonini beradi.

Umumiy xulosa sifatida, tadqiqot natijalari kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish aholi daromadlarini oshirish, bandlikni kengaytirish va daromad manbalarini diversifikatsiyalashning muhim yo'nalishlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Shu bois kichik biznesning iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan moliyaviy, institutsional va innovatsion mexanizmlarni takomillashtirish aholi farovonligini oshirish hamda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashning muhim sharti sifatida qaralishi lozim.

² Muallif ishlanmasi

2. Audretsch, D. B., & Keilbach, M. (2004). Does entrepreneurship capital matter? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 28(5), 419–429. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2004.00055.x>
3. Audretsch, D. B., Keilbach, M., & Lehmann, E. E. (2006). *Entrepreneurship and economic growth*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195183511.001.0001>
4. Audretsch, D. B. (2007). Entrepreneurship capital and economic growth. *Oxford Review of Economic Policy*, 23(1), 63–78. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grm001>
5. Lee, Y. S. (2017). Entrepreneurship, small businesses and economic growth in cities. *Journal of Economic Geography*, 17(2), 311–343. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbw021>
6. Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Harvard University Press.
7. Steel, W. F., & Takagi, Y. (1983). Small enterprise development and the employment-output trade-off. *Oxford Economic Papers*, 35(3), 423–446. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.oep.a041605>
8. World Bank. (2019, March 21). Businesses in Uzbekistan's Fergana Valley to increase profitability and create 20,000 new jobs. World Bank
9. World Bank. (2025, December 15). Improved access to finance to help 7,000 businesses in Uzbekistan grow and create jobs. World Bank
10. World Bank. (2026, February 5). Entrepreneurs bring jobs and opportunity to rural Uzbekistan. World Bank
11. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2021). O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati: Aholining umumiy daromadlari. Milliy statistika qo'mitasi
12. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2026). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi. SIAT. SIAT statistik ma'lumotlar bazasi